

Vándorolni jó

Morvay Péter emlékére

Múltidéző

Péter bá' utolsó éveiben barátjává fogadott, rendszeresen találkoztunk, s véleményt cseréltünk az éppen időszerű kérdésekről. Roppant érzéke volt a különféle-fajta laikus mozgalmakhoz, s megígértette velem, hogy megírom az úttörő-vándortábor mozgalom – ahogy ő hívta: a honismereti vándorlás – történetét, mert ő azt jelentősnek tartotta. Engem a felkérés-ígéret nem serkentett, mert annak történetében túl sok személyes mozzanat húzódott meg, de ő erre azt mondta, hogy éppen ezáltal lesz hiteles, s különben is, ha valamikor véletlenül előkotorják a feledés mélyéből, a még megmaradt foszlányokból csak egy kifacsart képet fognak összerakni.

Péter bá már több mint tíz éve eltávozott körünkből, s a remélt „múltkotorászóknak” sincs nyoma a látóhatáron. Az ígéret terhétől is megpróbálok szabadulni, ezért feladom hallgatásomat. Írásom vázlatos, csak a nálam megőrzött forrásmunkákra hagyatkozom. Különböző súlyú elemekből áll össze végül is a kerek egész.

Egy olyan mozgalomról számolok be, amely tizenhét évet élt, és ezalatt több mint negyedmillió általános iskolást mozdított meg, akik hátizsákkal felkerekedtek és 10–16 napig hazánk tájaival ismerkedtek meg. A negyedmillió nem elírás, ez a becslült érték alsó határa, valójában még jó néhány tízezret hozzá lehet adni.

Nem az országjáró kirándulásokról, tanulmányi utakról, országos portyákról írok, azok a célt többnyire autóbusszal, vonattal érték el. A vándortáborozás nagy erőfelfejtést igényelt. A tervezett utat gyalog, kerékpáron, vagy vízen (csónakkal, ladikkal) tették meg, miközben magukkal vitték a 10–16 napra szükséges személyes felszerelésüket is. Történt mindez 1973 és 1990 között.

Előzmények

A csoportos, szervezett – erőfelfejtést igénylő – diákvándorlás majd százéves múltra tekint vissza. Pápa Miklós turista-író kutatása szerint 1909-ben alapították meg Magyarországon a Vándordiák Egyesületet, s 1914-ben egy évkönyvet is kiadtak a vándorlás szervezési és tartalmi kérdéseiről.¹ A cserkészeti hazai megjelenésekor gazdagodott ez a műfaj a mozgótáborral, amelyről már 1925-ben a cserkészvezetők könyve² részletes ismertetést közölt. Igen népszerű volt. Egy tíz évet összefoglaló statisztika szerint 1927 és 1937 között a cserkész-táborok 20%-a volt mozgótábor.

A cserkészeti feloszlása után az úttörők 1957-ben hirdettek először érdemleges tábori programot. A „megújhódott úttörőmozgalom” átvette s magához igazgatta a cserkészeti eszköz- és módszertanának egy részét. Így került az új táborozási szabályzatba a „...többnapos túrák, portyák – mozgótáborok” című fejezet, amely a hazai tájaink megismerése mellett a népdalok, szokások, a viseletek gyűjtését, a regglést is célul tűzte.³

Csakhogy a szervezők az „átvételnél” elfeledkeztek olykor arról, hogy a cserkészek és az úttörők között korosztálybeli különbségek vannak. A cserkészek derékhadát a középfokú tanintézetek adták, és a mozgótábort is nekik ajánlották. A már citált vezetők könyvében szigorúak az előírások: 14 éven aluli nem vehet részt, a húszas résztvevői számot nem célszerű túllépni, 10–14 km-nél többet naponta ne gyalogoljanak, csakis edzett, kipróbált, fájdalmakat bíró cserkészeket válogassanak össze... Ezért nem véletlen, hogy az úttörőknél az álló sátoztáborozás lett a kedvelt program, s a nagy kihívást, a mozgó (vándor-) tábor csak néhányan vállalták.

Elmélet és gyakorlat

1940–43 között a kolozsvári piaristáknál cserkészként életre szóló élményben részesültem. Mozgótáborral bejártuk a Dunántúli egy részét gyalog, egy másik alkalommal Esztergomtól Apatinig a vízi utat

¹ Pápa Miklós: Járja vándorolva a természetet az ifjúság. Magyar Nemzet, 1971. október 5.

² Magyar Cserkészvezetők Könyve. Szerkesztette Sík Sándor. Magyar Cserkészszövetség Kiadása. Bp. 1925.

³ Útmutató a táborok vezetéséhez és a Magyar Úttörők Szövetsége Táborozási Szabályzata. Kiadja a Magyar Úttörők Szövetsége Elnöksége, 1958.

ladikkal tettük meg, s amikor 1956-ban hét évre tanárnak szegődtem el, diákkori élményeim meghatározóak voltak. A magam örömeire is vállaltam tanítványaim táboroztatását. Bár a mozgótábor volt az ideálom, mégsem mertem ezzel indítani. Először meg akartam győződni a felső tagozatosok erőnlétéről és túróképességéről. Ezért év közben és a sátor táborokban egy-két napos túrákra vittem őket.⁴ A negyedik évben vágtam bele az elsőbe, s ezt követte még kettő.⁵

Tapasztalnom kellett, hogy az előkészítés rendkívüli sok időt, energiát és pontosságot igényelt részemről. Személyesen végigjártam a tervezett útvonalat, napra-órára beosztott útprogramot állítottam össze, információkat gyűjtöttem az elsőségleányújtó helyekről. Nagyobb figyelmet vártam el a leendő résztvevőktől is. Előírtam személyes felszerelésük összetételét, még a zsebpénz nagyságát is, ellenőriztem a kötelező orvosi vizsgálatok megtörténtét. Mind a három tábor időtartama tizenhat nap volt. A létszám sorrendben 19, 23 és 33 fő, a gyalog megtett út hossza: 104, 81 és 100 km. Három vezető minden alkalommal elegendőnek bizonyult.

A legtöbb időt a szálláshelyek kijelölésére fordítottam. Ott, ahol nem találtam alkalmi szálláshelyet, és az elképzelt útvonalról nem akartam letérni, nekem kellett a problémát megoldanom. Hajdan a cserkészek kézikocsival tolták a felszerelést a helyszínre, most mindig akadt szülő, vagy helyi patrónus, aki segített.

A kísérletsorozat bevált. Több formában (írásban, értekezleteken) felajánlottam kollégáimnak a segítséget. Nem volt visszhangja.

A háttér

A romantikus sátor táborozás az 1960-as évek második felében fokozatosan kiszorult. Helyette faház, majd betonnal kombinált kerületi, városi, megyei váltótáborok, vezetőképző táborok hálózata épült ki, s párhuzamosan egy másfajta életszemlet kezdett tért hódítani.

1971-ben megszületett az ifjúsági törvény, melyet számos kormányrendelet követett, és – többek között – az ifjúsági turizmust anyagi eszközökkel próbálták felkarolni. Csakhogy e forrásokat meggondolatlanul, szakszerűtlenül, koncepció nélkül költötték el. Korszerűsítették kívül-belül a félbeton táborokat, miközben engedték, hogy szabad préda legyen a turistaház-hálózat. Még az erdő mélyén megbúvó erdészházak egy része is gazdátlanra vált. Felparcellázták a hagyományos táborhelyeket, de újakról nem gondoskodtak. Turizmus címén államilag finanszírozták az erőnlétet semmiképpen nem fejlesztő nyaralást, a diákok tízezrei szállták meg a Balatont az OIOT (Országos Ifjúságpolitikai és Oktatási Tanács) anyagi támogatásával...

Akkortájt egy írásos előterjesztés⁶ megállapította, hogy az önálló csapattáborok száma jelentősen csökkent, a központi „váltótáboroké” viszont nőtt. Következtetése az akkori helyzet bírálata volt: „...a sátor táborozás romantikájából adódó spontán nevelési helyzetek jó része már nem található meg;...” – ezért – „minden állandó táborral rendelkező úttörő elnökség kezdeményezze egy raj – 20-30 fő – elhelyezésére alkalmas sátorpark beszerzését...”

A budapesti népfőnterben dolgoztam, s az egyik nyilvános fórumunkon Pápa Miklós javasolta, hogy az ország hegyvidékeit átívelő országos kék túra mentén 20–30 km-es távolságban ifjúsági szálláshely-rendszert kellene kialakítani.

⁴ A Lóri-forrás (Orfű) melletti sátor táborból négy nap alatt megjártuk a Zobákpusztát – Óbánya – Zengő-Pécsvárud útvonalát, amely majdnem megegyezik a majdani vándortábor úttal.

⁵ Tiszai vándortábor: Kéked (szállás a várkastélyban szalmán) – László tanya (gazdasági épületben szalmán) – Füzér (pajtában szalmán) – Sárospatak (saját sátorban) – Tokaj (diákotthon) – Tiszafüred (diákotthon) – Hortobágyi halastó (saját sátorban) – Tiszafüred (diákotthonban) – Tiszaszőlős, Tiszaderzs, Abádszalók, Tiszabura (saját sátorban) – Csongrád (pajtában szalmán) – Szeged (Úttörőház).

Dunántúli vándortábor: Esztergom (Úttörőház) – Gerecse-tető (két éjszaka saját sátorban) – Tatabánya (diákotthon) – Mindszentpuszta (két éjszaka kulcsos házban) – Csókakő (iskola) – Kisgyöngyös (két éjszaka saját sátorban) – Csesznek (turistaház) – Városlőd (iskola) – Nagyvázsöny (turistaház) – Zánka-Köveskál (kemping).

Észak-magyarországi vándortábor: Ágasvár (turistaház, három éjszaka) – Salgó (turistaház, két éjszaka) – Rudabánya (turistaház, két éjszaka) – Miskolc (diákszálló) – Bánkút (saját sátorban öt éjszaka) – Eger (diákszálló).

⁶ Javaslat az úttörő csapattáborozás és tábori nevelőmunka hatékonyságának továbbfejlesztésére (Budapest, 1972. március 22. szakbizottsági anyag).

Ekkor határoztam. A már bennem kiérlelt javaslattal felkerestem Szloboda Árpádot az úttörőközpontban. Ő volt az előbb idézett jelentés szerzője, s egyben a turisztika és táborozás országos felelőse.

Az első kettő

Javaslatom lényege az volt, hogy a hegyvidékeken jelöljünk ki útvonalakat, lássuk el szálláshelyekkel, és a vándorló csoportokat egymást követve indítsuk el azokon. Az úttörőközpontban egy bizottság⁷ többszöri mérlegelés után összeállított egy normatívát. Magva az volt, hogy olyan mértékű, nehézségű legyen a mozgótábor, amelyet a túrázásban kevésbé jártas vagy járatlan gyermek és felnőtt el tud viselni. A szállásokat egységesen 40, a jelentkező csoportok létszámát 25–30 főre terveztük. A központ feladata lenne a program meghirdetése, a jelentkező csoportok beosztása. Az útvonalakkal kapcsolatos szervezési feladatokat fokozatosan a helyi (megyei) elnökségek vennék át.

1973 nyarára két vándortáborot hirdettünk meg. A mecseki útvonal egymást követő szálláshelyei: Pécs – Orfű – Mecsekrákos – közári erdészház – Zobákpusztá – Óbánya – Pécsvárad. A alapútvonalon 70 km-t kellett gyalogolni, a helyi túrákkal további 50–60 km-t lehetett megtenni. A Bakonyban Várpalota az első szállás, majd Tés – Zirc – kisszépalmapusztai erdészház – Bakonybél – Farkasgyepű – Városlőd következett. A gyalogút 80 km, a hátizsák nélküli további út 50–60 km. A csoportok kétnaponként követték egymást, a nyári szünetben 25 csoport indulhatott el egy-egy útvonalon.

Mind a két 16 napos vándortáborozás sikeresen zárult le. A Mecsekben 27 csoport 756 fővel, a Bakonyban 25 csoport 750 fővel vett részt.⁸ Az összegzés szerint a résztvevők az útvonal értékei mellett megismerkedtek távolabbi helységekkel, történelmi, természeti nevezetességekkel.

A krónikához tartozik, hogy a szálláshelyekért személyenként és éjszakánként 3 Ft-ot fizettek, és a gyerekek többsége megkapta az OIOT 100–200 Ft-os utalványát.

A gyalogos hálózat

A sikeres kísérlet után majdnem hihetetlen növekedés következett be. 1974-ben újabb három, 1975-ben további öt útvonal nyílt meg. 1980-ban már huszonegy, 1984-ben harmincegy, s 1989-ben negyvennégy útvonal fogadta a résztvevőket! A teljes hálózatban 250 szálláshelyen egy időben 9 ezer személy alhatott. Tizenhét év alatt 10 ezer csoport indulhatott el. A mozgalom behálózta hazánk domb- s hegyvidékeit és a neves alföldi tájakat.

A hálózat fennállása alatt csupán két útvonal szűnt meg s csak néhány szállás helye módosult. A szálláshelyek jó részét az első években régi erdészházakban, falusi iskolákban vagy forrás mellett alakították ki egyszerű berendezéssel (vaságy, matrac, takaró, kispárna, a mosdáshoz, főzéshez szükséges legfontosabb edények). A kötelező két lepedőt és a kispárnahuzatot a vándorló hozta magával.

Útölg igen nagy elszántságnak tűnik, amit akkor a bizottság elkezdett Szloboda Árpád vezetésével, mert „munkaterven kívül”, anyagi források hiányával vágtunk bele. Szerencsére kapóra jött, hogy akkortájt korszerűsítették a kollégiumokat, diákokthozonokat. A kiselejtezett hálószekőket a szervezők át-

⁷ Az Úttörőelnökség mellé rendelt Turisztikai és Táborozási Szakbizottság tagjai a természetjárás szakértői voltak, közülük néhányan tevékenyen közreműködtek. Így Kakasi Tibor természetjáró, Földes László igazgató, Mészoly Győző, a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium (MÉM) erdészeti főelőadója. Később bővült ez a kör az erdőgazdaságok, a megyei elnökségek delegáltjaival, az útvonalfelelősökkel.

⁸ Tájékoztató jelentés a Mecsekben és Bakonyban szervezett úttörő vándortáborok tapasztalatairól (Budapest, 1973. szeptember 24., elnökségi tájékoztató).

vették. Csakhogy egy füst alatt a szállítást nem lehetett minden alkalommal megoldani, így kapcsolódott be a szállásépítésbe Pusztamarót, ahol öt évig táborvezető voltam.⁹

A szálláshelyek berendezését-kiürítését, a sáortábor építését-bontását, az eszközök őrzését, raktározását gondnokok végezték.

Tiszteletdíjakat és az egyéb költségeket sikerült előteremteni. Például 1977-ben a tizenöt útvonal működési költsége 1 527 000 Ft volt¹⁰, a bevételi rovatban 828 ezer Ft szerepelt (a vándorlók térítési díja), a különbözetet az érintett megyék arányosan állták. A fejlesztésre – további útvonalak nyitására – 1 350 000 Ft-ot szántak a sorsjegyek bevételeiből. Az áruszállítás, fuvarozás költségeit a Csillebérci Nagytábor büdzséje nyelte le.

Már az első években kialakult az irányítási rendszer. A gondnokokat az útvonalfelelős vezette, az útvonalfelelősök részére tanévenként tapasztalatserét tartottak. Részletes tájékoztatók készültek. A vándorlók filcből, fémből készült jelvényt tűzhetek ki, a szálláshelyeken naplókba jegyezheték be észrevételeiket.

A bakancsosok

Az ország valamennyi részéről sereglettek a gyerekek. Az indulókról 1982-ből megmaradt egy összeírás, mely a csapat nevét, címét s a vezető nevét tartalmazza.¹¹ Eszerint a már kiépített 29 útvonalra 688 csapat jegyezte fel magát. A legtöbben Budapestről, Pest és Hajdú-Bihar megyéből (131, 93 és 78 csoport). A sereghajtó megyék: Szolnok, Vas és Nógrád volt (9, 8 és 5 csoporttal).

A vándorló gyerekek egyharmada az Alföldön lakott. A kistelepülésekről is eljöttek. Például a Hajdúság 37 települése olvasható a jegyzékben, egyebek közt Hortobágy, Ebes, Mezösas, Létavértes. Többnyire telt ház volt az útvonalakon. Foghijasan is elérte a 90%-ot. A csoportok létszáma legtöbbször megközelítette a 30 főt. A pusztamaróti naplók szerint az arra a szálláshelyre érkező csoportok átlagléttszáma 31 volt.

Ugyanezekből a naplókban szerezhettünk némi képet a résztvevők hangulatáról. A szokványos udvarias sorok közül előbukkannak a konkrétumok. Vértestolnáról kemény gyalogtúrával érkeztek Pusztamaróra. Útközben a bányahegyi márványfejtés és -feldolgozás látványa feledtette velük a fáradtságot. Másnap – a pihenés helyett – a pisznicei barlanghoz másztak fel, s még arra is volt energiájuk, hogy a központi raktárban felhalmozott eszközöket rendezzék. Este táborúzzal zárták le a mozgalmas napot.

Sajnos nincs statisztikánk arról, hogy ugyanazok a gyerekek hányszor indultak el a vándorúton. Az évről évre jelentkező iskolákról ellenben megmaradt egy lista. Az első öt évben 18 iskola büszkélkedhetett ezzel a szép teljesítménnyel.¹² Néhány könnyebb útvonalra kisdobos (harmadikos-negyedikos) csoportok is jelentkeztek, és számosan jelentkeztek is.¹³

A tizenhét év alatt – tudomásom szerint – rendkívüli eset nem történt, a kisebb balesetek száma – a kísérő tanárok egybehangozó véleménye szerint – jóval kevesebb volt, mint az iskolában. Kétségtelenül eleinte akadtak naiv, tapasztalatlan csoportok, résztvevők. Extrém példa: volt, aki bőrdőnnyel jelent meg az első szálláshelyen. Nem küldték haza, gondját megoldották.

Vándorlás kerékpáron és vízen

A kerékpározók és vízi túrázók részvételét szigorú rendszabályokhoz kötöttük. Eszközök is kellett. Ennek ellenére a kerékpáros vándorlás a mozgalom második évében, 1974-ben elindult, éspedig egy időben két útvonalon.

⁹ Pusztamarót (Gerecse) 1975–80 között az Úttörőelnökség és a Telki Erdő- és Vadgazdaság központi sáortáborra volt. Raktáraiból többek között 900 vaságyat, 2600 kispárnát, 900 paplant, 4200 matracot, 500 szivacsmatracot, 2888 takarót, 220 mosdótálat szállítottunk a szálláshelyekre. Elkészült a fejlesztési terve is. A 130 hektáron ezer, a tanítási időszakban 200 általános iskolás részesült volna természetvédelmi oktatásban. A költségek kétharmadát a MÉM vállalta. Az Úttörőszövetség a terv megvalósulását nem támogatta.

¹⁰ Az 1976. évi úttörő jubileumi vándortáborok költsége (táblázat, összeállította Szloboda Árpád).

¹¹ Úttörő vándortáborok csoportjai, 1982 (sokszorosított anyag, 35 old.).

¹² Öt éve folyamatosan táborozó iskolák: Budapest, Ifjúmunkás u. 1., Hegedű u. 3., Pasaréti út 191, Aga u. 10., Mártírok útja, Gádor u. 101.; Komódi, Fő u. 12-14.; Hatvan, Bajcsy-Zsilinszky u. 8.; Békéscsaba, Orosházi út 79.; Szekszárd, Béla tér 6.; Szombathely, Hámán Kató u. 2.; Pusztaszabolcs, Ságvári út 14.; Kaba, Kossuth u. 2.; Kiskunhalas, Köztársaság tér 9.; Mezőtúr, XIII. u. 12.; Úri, Rákóczi út 35.; Kistelek, Petőfi út 9.; Sarud, Kossuth u. 64.; Kaskantyú.

¹³ Kisdobosok részére ajánlott útvonalak: Kiskunság, az ország közepe, Velence, Belső-Somogy, Kapos.

A kijelölés sikeres volt. A *Radnóti* (nyugat-dunántúli) volt a legnépszerűbb, évről évre meghirdették 1990-ig. Az indulás évéből tíz, 1982-ből húsz csoport címe maradt meg a vándorlók közül. Útiránya, szálláshelye: Győr (Abda) – Kaposvár (Fertőd, Balf) – Sopron (Sopronkőhida, Fertőrákos) – Szombathely (Nagyecsenken, Kőszegen át) – Óriszentpéter (Jákon, Kőrmenden, Nemesmedvesen keresztül) – Zalaegerszeg – Nagykanizsa.

A második útvonal, a tiszántúli hat, majd *Rákóczi*ra módosult változata hét alkalommal állt a kerékpárosok rendelkezésére. Az 1974-es út: Nyíregyháza (Vaja) – Vásárosnamény (Tarpa) – Fehérgyarmat (Szatmárcseke, Tiszacsécsé) – Nyírvásvári – Debrecen – Hortobágy – Tiszafüred. 1982-ből maradt fenn összesítő adat. Tizenhat csapat választotta ezt az útirányt.

A kerékpárosoknál is kétnaponta indultak egymás után a csoportok, 16 napig tartottak a túrák, és a forgalmas utakon közlekedési rendőrök kísérték őket.

Időnként bővült a választék (Dél-Alföld, Pilisi kör, Baranyai körtúra, a Tisza gátjain, az ország közepe, Matyóföld), de ezeket csak egy-két évben rendezték meg. Az összlétszámot igen nehéz megbecsülni. A már említett költségvetési tervzetben négy kerékpáros útvonalról 62 ezer Ft szállásdíj befizetését remélték, ez hozzávetőlegesen 600 főt jelent. Az összes vándorló létszáma bizonyára tízezer fölött volt.

A vízi túrázók számbavétele még nehezebb. Igazolható, hogy 1975-ben a dunai „Nagy nyolcas”-ra lehetett jelentkezni, s ezt a lehetőséget hat éven keresztül fenntartották. Más vízekre is szerveztek túrát (Körös-Tisza Szanazugtól Szegedig, a Keleti-főcsatornán Győrtől Mohácsig, Szamos-Tisza). Eredményességükről sajnos nincs információ. Néhány százan bizonyára vízre szálltak. A szerény teljesítmény jelzi az akkori lehetőségeket, feltételeket is.

Hivatalos fogadtatás

Az úttörő irányítók nem ismerték fel a vándortáborozás pedagógiai jelentőségét. Az is lehet, hogy bizalmatlanok voltak.¹⁴ A tömördek feladat között egy volt a többi között, ott is valahol hátul kullogott, ahová szokás szerint a természetjárás sorolták. Voltak megtévesztő országos akciók („expedíciók”, „Nem térkép e táj”), azonban ezekből csupán a politikai aktualitásokat hámozták ki. Persze a tanévi úttörőprogramok, az évente megjelentetett módszertani tájékoztatók, az előkészítő tanfolyamok bőséges információt nyújtottak az érdeklődőknek, de ebben ki is merült a politika aktivitása. Erre vall például az, hogy az országos sajtóban egyedül Pápa Miklós írt a mozgalomról, ő is az én kérésemre. A szakajtóban megjelent cikkek egyike Szloboda Árpádtól, a többi tőlem származott.¹⁵

A mozgalom kezdete egybeesett a zánkai úttörőmonstrum megnyitásával. A két ellentétes profilú tevékenység akarva-akaratlanul vetélkedett egymással, a gyerekek a romantika mellett voksoltak. Ez is az elhallgatást mélyítette. Holott az üdülés és a nagyobb energiát igénylő mozgás kiegészíti egymást. Különbösen erre kényszerült nemsokára Zánka is, ez azonban amolyan kényszerű cselekedet volt részük-ről.

1978-ban Szloboda Árpádot váratlanul áthelyezték egy másik szervezetbe. A vándortábor-mozgalom ez időben már olyan erős volt, hogy a személyi változás nem okozott fordulatot.

Ugyanebben az évben egy előterjesztést¹⁶ juttattam el az úttörőközpontba, melyben elhibáztam tartottam a „*Legyen minden járásnak, kerületnek tábora*” akciót, mert sokba kerül, s nagyon nem fogja szaporítani a táborozók számát, helyette egy sokoldalú és sokirányú természetjáró programot állítottam össze. Választ nem kaptam. Két év múlva fel kellett számolnom a pusztamaróti tábort.

Váratlan fordulat

Az 1980-as években a hatóságok a pazarló költségek visszaszorítására törekedtek. Az ifjúsági turizmus középtávú mennyiségi és minőségi fejlesztését például a meglévő pénzüsszeggel kívánták elér-

¹⁴ „... A cserkészlet ideológiai hatásának eredménye, hogy több helyen... üres romantizálás folyik, csak csomóz-
nak, sátrat vernek, vagy vízi túrát szerveznek... miközben a kommunista nevelés elmarad...” – ez olvasható az
1957/58-as tanévi programban. Ez a szemlélet, gondolkodás gyakran előbugyog a főúttörők körében.

¹⁵ *Pápa Miklós*: Indul az úttörő vándortábor mozgalom. Magyar Nemzet, 1973. május 15., Eredményesen zárul-
tak az úttörő-vándortáborok. Magyar Nemzet, 1973. október 9., Ismét útra kelnek az úttörő vándortáborok.
Magyar Nemzet, 1975. május 20., *Derzsi Ottó*: Az úttörő vándortábor mozgalomról. Köznevelés, 1973. április
13., A vándortáborok előkészítéséről. Úttörővezető, 1981. február, Indul az úttörő vándortábor mozgalom. Út-
törővezető, 1973. március.

¹⁶ Javaslat az úttörő természetjárás fejlesztésére (1978. augusztus 18., 11 old.), Feljegyzés az ÁIB „Vitaanyag az
ifjúsági kedvezményrendszer továbbfejlesztéséről” című anyagáról (1980. április 21., 11 old.).

ni. Nosza, elővettem a két évvel korábban elküldött komplex természetjáró programomat, felfrissítettem, s most már az ÁIB-nek (Állami Ifjúsági Bizottság) juttattam el. A vándortábor-hálózatról hosszabban írtam. Jeleztem, hogy 1985-re a hálózat 30–35 útvonalra bővül, s néhány útirányban a résztvevők létszámát meg lehet duplázni (a szálláshelyek növelésével). Javasoltam, hogy ezt a rendszert a középfokú, felsőfokú tanintézetek fiataljai részére is vegyék át (nagyobb útszakaszokkal, erdei szálláshelyekkel, a legfontosabb faépítményekkel stb.). A vízi vándorlás lehetőségeit is felvázoltam, ugyancsak a diákok számára. Választ nem kaptam most sem, viszont az ÁIB 1981. évi határozata¹⁷ lényegében megnyugatott, s megállapítottam, hogy a vándortábor-mozgalom kilépett a zárt úttörő keretből.

Néhány idézet a jelentésből és a határozatból. „Az úttörők körében sikeresen bővül a vándortáborozás, a kerékpáros és vízi expedíciók...” „... a gyermekek és fiatalok országjárásának... elősegítése érdekében tovább kell fejleszteni az úttörő és ifjúsági célokat egyaránt szolgáló vándortábor bázishálózatot (szálláshelyeket). Ennek során biztosítani kell, hogy az szolgáltatssa a gyalogos, a kerékpáros és a vízi táborozás tömegesítését...” „... a gyalogos, a kerékpáros és a vízi vándortáborozás... érdekében az arra alkalmas erdőterületeken sátorláncos bázishelyeket kell kialakítani... használaton kívüli erdészeti épületekből és tanyákból csoportos elhelyezésre alkalmas vándortábori szállásokat kell létrehozni...” A mellékletben az egységes ifjúsági turisztikai szálláshálózat felsorolásában az ifjúsági szállodák, kempingek, üdülőtáborok után a „vándortáborok” címszó következett.

E határozat megvalósítására nem került sor. Ám dokumentálja a mozgalom létezését.

Szubjektív összegzés

Péter bá – az általa kezdeményezett – regös hadakhoz mérte a vándortáborozást. Úgy vélte, hogy ez utóbbi tevékenység a táj- és népismeret követelményeinek eleget tett, noha kutatást nem folytatott, idő híján nem is tehetett.

Az osztálynyi csoportok – a közvetlen politikai irányítástól, befolyástól távol – tíz, tizenhat napon keresztül kevésbé ismert vagy teljesen ismeretlen tájakkal, múlttal s az állandó változó jelennel ismerkedtek meg, s akarva-akaratlanul magyarságtudatuk, az ország szeretete erősödött bennük. A szó nemes értelmében: *honismereti mozgalom volt tehát.*

Ugyanakkor vitán felül önkéntes mozgalom volt. A szervezők csak a lehetőségeket teremtették meg. Nem volt rá mozgósítás, és semmiféle presztízs szempont nem húzódott meg a háttérben. Ha jöttek, akkor ott voltak, ha nem jöttek, legfeljebb kivették az útvonalat a programból, s megszüntették az ideiglenes szálláshelyeket. Mint ahogy ez a kerékpáros és vízi túrák esetében – de két gyalogos útvonalnál is – megtörtént.

A gyalogosok számbeli eredménye szinte páratlan Közép-Európában. Évről évre emelkedett, mindig felfelé ívelt, azután a rendszerváltozáskor átalakult, „eltűnt”! Utolsó szakaszáról, utolsó óráiról semmit se tudok. Bizonyára vannak még élő tanúk, akik alkalomadtán számot adnak erről.

Végül tisztában vagyok azzal, hogy a mostani politikai környezet nem alkalmas arra, hogy a pártdiktatúra korából egy sikeres gyermekmozgalmat elevenítsék fel, egy olyan szervezet keretében, mely nemrég is dicstelenül szerepelt. De a múlt nemcsak fekete. Az úttörőszervezet életében, minden szakaszában megtalálhatjuk az aktuálpolitika és az egyetemes érték párhuzamát, ezek birkózását, mert a vezetők túlnyomó többsége pedagógus volt.

Bizonyosság, hogy valamikor, nem is olyan régen mintegy húszezer tanár önként, anyagi szolgáltatás nélkül indult vándorútra. Tanítványaival együtt.

Köszönet ezért.

Derzi Ottó

¹⁷ Az Állami Ifjúsági Bizottság 15.005/1981. számú határozata az ifjúsági turizmusról hozott határozatok végrehajtásáról, a továbbfejlesztés VI. ötéves tervidőszaki feladatairól (Állami Ifjúsági Bizottság, év nélkül).